

Alexander Foss' tale "Danmark som Industriland"

Taler

Alexander Foss
Erhvervsmand og politiker

Dato

23. marts 1912

Sted

Industriforeningen

Da den Generation, hvortil jeg hører, gik i Skole - det var i Aarene omkring 1870 -, lærte vi, at Danmark var et agerdyrkende Land, som i Hovedsagen var fri for Industri og for de mange sociale Ulykker, som denne medførte i de store Industrilande. Og vi lærte endvidere, at en agerdyrkende Befolkning er bedre og lykkeligere stillet end en industridrivende Befolkning. Dette var noget af en Trossætning, som indeholdt en Del Sandhed og nogen Misforstaaelse. Det er ikke vanskeligt at faa Øje paa Skyggesiderne ved den sociale Udvikling, saaledes som den til Tider har formet sig i Lande som England eller Sachsen, men Sammenligningerne bliver dog misvisende, naar man giver Billedet af Industribefolkningens Vilkaar alle Skyggerne og den agerdyrkende Befolknings Liv alt Lyset. Ogsaa i agerdyrkende Lande kendes Fattigdom, Ukyndighed og et lavt aandeligt Niveau. Vel gør Penge ingenlunde alt, men at der er en nøje og uløselig Forbindelse mellem økonomisk Udvikling og kulturel Udvikling, maa staa klart for enhver, og at et lidet, fattigt Land ogsaa er synonym med et lykkeligt Land, er i hvert Fald mere Poesi end Virkelighed.

Mange Forhold har bidraget til, at de, der med Frygt har set paa en Udvikling i industriel Retning, ikke mere behøver at se Fremtiden saa ængsteligt i Møde. Det vilde føre for vidt at nævne alle disse Faktorer, jeg skal nøjes med at fremhæve en enkelt blandt dem, nemlig Kommunikationsmidlernes stærke Udvikling, som gør det delvis overflødig og unyttigt at sammenhobe Befolkningen i tæt sammenbyggede Byer og tillader at sprede Virksomhederne og Befolkningen ud over Landet, saa at Industriarbejder ikke i Fremtiden behøver at være identisk med Bybeboer, og Landbo just ikke det samme som Agerdyrker. Men jeg erkender gerne, at selv om Industrien muligvis i Fremtiden

vil kunne byde Befolkningen bedre økonomiske Vilkaar, end Tilfældet var f. Eks. i Midten af forrige Aarhundrede, saa er det ikke sikkert, at Befolkningen derfor vil være tilfreds, eller at ikke nye og mangfoldige Vanskeligheder af social og økonomisk Natur kan gøre sig gældende.

Spørgsmaalet: Danmark som Industriland gælder baade Nutiden og Fremtiden. Det er dels et Spørgsmaal om, hvad Danmark er i 1912, og dels om, hvad Danmark vil være f. Eks. i 1950.

(...)

Naar Spørgsmaalet om Danmark som Industriland overhovedet frembyder sig, er det dybt begrundet i de ved Befolkningstilvæksten fremkaldte Forhold. Et Blik paa Befolkningens Størrelse og Tilvækst med en Oversigt over, hvor mange Mennesker Landbruget formaar at beskæftige, og hvor mange der lever af Haandværk og Industri, vil bedre end noget andet vise Bevægelsens Retning. Jeg har valgt Aaret 1812 for at gaa hundrede Aar tilbage, 1870 - det Aar, jeg allerede engang har nævnt - , som i saa mange Henseender frembyder et karakteristisk Vendepunkt, Aaret iaar, 1912, og endelig Aaret 1950. For de tre første Aar lader Tallene sig angive med større eller mindre Nøjagtighed; for Aaret 1950 kan der jo kun være Tale om et Skøn under Forudsætning af, at Udviklingen foregaar omtrent paa samme Maade som nu for Tiden. For større Overskueligheds Skyld har jeg vist Tallene paa hosstaaende Diagram. Det vil ses, at medens det nuværende egentlige Danmark i 1812 havde 1,008,000 Mennesker, i 1870 1,793,000 og iaar 2,792,000, vil Befolkningen i 1950 være steget til 4½ Million. Fra 1912 til 1950, i en Periode af 38 Aar, og paa et Tidspunkt, da de, der nu er Smaadrenge, vil staa i deres kraftigste Manddomsalder, vil Befolkningen være

tiltaget med 1,700,000 Mennesker. Selv om vi forudsætter, at der her er regnet med en noget for høj aarlig Tilvækst, og at forskellige Forhold vil medføre, at Stigningen ikke bliver saa stor, eller at en større Del end hidtil bortføres af Udvandringen, saa maa vi vistnok regne med en Tilvækst af mindst 1 1/4 Million Mennesker i dette forholdsvis saa korte Tidsrum.

Det andet Diagram viser Størrelsen af den Del af Befolkningen, som til ethvert af disse Tidspunkter har været beskæftiget og ernæret af Landbruget. Det er altsaa samtlige Hoved- og Bipersoner ved Landbruget med deres Familier og Børn. Tallet stiger fra 640,000 i 1812 til 1,035,000 i 1912, men vil i 1950, hvis Udviklingen gaar som nu, kun være naaet 1,108,000. Medens Kurven for Befolkningstilvæksten fra 1812 til 1950 viser mindst Firdobling, viser Kurven for Landbrugs-befolkningen end ikke Fordobling; og medens Befolkningstilvæksten sker efter en stigende Skala, vender Kurven for de ved Landbruget beskæftigede den anden Vej og viser en faldende Skala.

Den tredje Kurve viser den Del af Befolkningen, som er beskæftiget ved Industri og Haandværk. Her ser vi en lignende stærk Tilvækst som for den samlede Befolkning, og sammenligner vi Tallet for 1812: 105,000 Mennesker, med Tallet for 1950: ca. 1,700,000, finder vi, at Tallet i denne Periode er 16-doblet. Medens Kurven for Befolkningstilvæksten efter al Sandsynlighed viser et noget for højt Tal for 1950, er der flere Grunde, der taler for, at det beregnede Tal for de ved Industri og Haandværk i 1950 beskæftigede Mennesker snarere viser et for lavt Tal. Men selv ved denne Beregning vil Tilvæksten fra 1912 til 1950 være ca. 800,000 Mennesker. Dette vil altsaa sige, at der for Danmark foreligger den Opgave i Løbet af en Menneskealder at skaffe Beskæftigelse i Industri og

Haandværk, som kan ernære en ny Befolkning paa 800,000 Mennesker. Man kan jo blive lidt ængstelig ved et saadant Tal og spørge: Vil denne Opgave kunne løses? Thi hvad vil der ske, hvis dette ikke lykkes? Vi kan ikke forvente, at Landbruget eller de andre Erhverv vil være i Stand til at beskæftige en væsentlig større Del af Befolkningen end den, som efter disse Erhvervs egen naturlige Tilvækst tilkommer dem; Valget vil da altsaa staa mellem Udvandring eller voksende Fattigdom.

[...]

Der er mange, der holder fast ved den Anskuelse, at Danmark ikke egner sig til at være Industriland. Da det sikkert maa staa klart for enhver, at det lidet vil kunne nytte, om vi fastholder en saadan Betragtning, fordi vi overhovedet ikke har noget Valg — vi kan for den Del af Befolkningstilvæksten, som her er Tale om, ikke vælge andre Erhvervsveje, fordi de overhovedet ikke staa os aabne —, saa maa vi hellere prøve paa at gøre os klart, hvilke Betingelser der i vor Tid gør et Land til Industriland eller gør det muligt at udvikle en levedygtig Industri. Jeg vil tillade mig at undersøge tre forskellige Faktorer, som forekommer mig hver for sig at være af afgørende Betydning. Den første Faktor, jeg vil beskæftige mig med, er Spørgsmaalet om Raamaterialerne. Det er en almindelig Opfattelse, som historisk er ret vel begrundet, at den industrielle Udvikling knytter sig til Tilstedeværelsen af mineralske Værdier i Jordbunden. Det er Kullejerne og Jernmalmene, som man her tænker paa i første Linie. Helt rigtigt er dette jo dog ikke, thi Vandkraften som Kraftkilde har jo ogsaa haft sin store Betydning, ikke alene for Englands industrielle Udvikling, men ikke mindst for Udviklingen af den svejtsiske Industri, idet Svejts jo hverken har Kul eller andre Mineralier og ligger yderst ugunstigt for Tilførsel af dem. Paa samme Maade er Vandkraften i vore Dage en mægtig Faktor baade paa den skandinaviske Halvø og i Alpelandene. Men det er givet, at mineralske Værdier i Jordbunden er en meget vigtig Værdifaktor. Nu har Danmark jo hverken Kul, Petroleum, Malme eller Kalisalte o. s. v. At det vilde være af stor Værdi for os, om vi kunde finde saadanne Stoffer i vor Jordbund, er rigtigt, men det er dog en Misforstaaelse at

bygge Industriens Eksistensbetingelser alene paa Tilstedeværelsen af disse Stoffer i selve Landet. Den tyske og engelske Jernindustri tager i voksende Grad deres Malme fra Sverige og Spanien, for Tysklands Vedkommende ogsaa fra Frankrig; den engelske Bomuldsindustri faar sin Bomuld fra Indien, Ægypten og Amerika, og omvendt er der hverken i Ægypten eller Indien opstaaet nogen stor Bomuldsindustri, ej heller i Sverige en til Malmproduktionen svarende Jernproduktion, lige saa lidt som Chile selv formaar at oparbejde sine Kobbermalme. Et andet Eksempel: Den mægtige tyske Tjærefarveindustri, hvis aarlige Produktionsværdi anslaaes til 450 Millioner Kroner, bygger sin Virksomhed paa Tjære og Svovlsyre som de vigtigste Materialer. Men Svovlsyren fremstilles af udenlandsk, især spansk, Svovlkis. Ja, vil man sige — alt dette beror paa Kullene, Industrien har hjemme i Kuldistrikterne og maaske i Vandfaldslandene. Overfor dette skal jeg minde om, at England eksporterer saa uhyre Mængder af Kul, at Kuleeksporten for England spiller en nok saa stor Rolle som de enkelte Storindustriers Udførsel. Endvidere, at Kullenes største Betydning gælder enkelte af de grovere Industrier; desto videre vi naar i Tildannelsen og Anvendelsen af Stofferne, desto mindre Rolle spiller Kulforbruget i Forhold til de øvrige Produktionsomkostninger. Og hvad Vandfaldene angaar, opvejes den billige Kraft i mange Tilfælde af store Transportomkostninger. Dette gælder mange af de norske og svenske Vandfald, ligesom det i høj Grad gælder for de islandske.

I denne Sammenhæng kommer den anden Faktor, jeg vil berøre, til at spille en afgørende Rolle: det er Landets Beliggenhed og Kommunikationer. Her er vi da paa et Punkt, hvor Danmark har ganske særligt fortrinlige Betingelser. Jeg véd ikke, om der i noget af de mellem- eller nordeuropæiske Lande er fundet saa mange og rige Vidnesbyrd om en meget tidlig og stærk Bebyggelse som netop i Danmark, men det synes mig ganske naturligt, at ligesom det græske Archipelag tidlig blev et Kulturcentrum i Middelhavet, saaledes aabnede det nordiske Archipelag sig tidligt for en voksende Befolkning. Nyere Filologer mener jo at kunne paavise, at den hele gotiske og germanske Stamme er udgaaet fra de danske Øer.

De Fortrin, som denne geografiske Beliggenhed og Konfiguration giver, kan til forskellige Tider gøre sig gældende i forskellig Grad. Under Jernbanernes rivende Udvikling maatte disse Fordele formentlig træde noget i Baggrunden, men jeg tror, at vi nu atter er komne ind i en Periode, hvor Fordelene ved Søforbindelse fremfor Landforbindelsen i voksende Grad vil gøre sig gældende. Hvad vil det ikke sige, at Danmark har en Kystlinie, som er udmaalt til 7000 km? Og selv om dette Tal kun er naaet ved at følge alle Kystens Bugtninger og Slyngninger og regne hver lille ø med, saa har vi jo et overordentlig stort Antal ypperlige, naturlige Havne, som tilmed er billige, fordi der i Kattegat og Belterne ikke er Tidevand af nogen Betydning. Hvilken Rolle spiller det ikke, at Søfragten til fjerne oversøiske Pladser fra omtrent enhver By i Danmark er mindre end Jernbanefragten fra Hamburg eller Bremen et forholdsvis ringe Stykke ind i Tyskland? Hvilken Rolle spiller det ikke, at Fragterne fra de skotske og nordengelske Kuldistrikter til danske Havne ikke er større end til London eller andre Pladser i Sydengland? Industrien vil i stedse voksende Grad komme til at beskæftige sig med yderligere Forarbejdelser af Kvart- eller Halvfabrikata. Efterhaanden som de gamle Findesteder tæt ved Kulturcentrerne eller i de egentlige Industrilande udtømmes, eller deres Udnyttelse fordyres, vil man hente sine Raamaterialer fra andre Verdensdele og fra andre Lande, og man tager fejl, naar man tror, at dette for en lang Aarrække vil forflytte de industrielle Tyngdepunkter.

Eksemplerne frembyder sig i ubegrænset Omfang. Tag en almindelig simpel Sæk, som f. Eks. bruges til Forsendelse af Kartoffler el. lign. Den er lavet af Jute, et indisk Plantestof, men maaske spundet og vævet i Skotland, i Dundee, som ikke i nogen Henseende fra Naturens Side er gunstigere stillet end en større dansk Havneby.

Et andet Eksempel: For faa Aar siden vidste man i Almindelighed om Soya ikke andet, end at det var en ejendommelig Sauce. Pludselig faar Soyabønner fra Mantschuriet Betydning som Foderstof i Europa. Og ved lykkelige

Omstændigheder, ved rigtigt Initiativ faar vor Olie-Foderkageindustri en mægtig Tilvækst i »Dansk Soyakagefabrik«. Havde ikke Østasiatisk Kompagni været, vilde kloge Hoveder maaske nu have fortalt os, at denne Industri ikke kunde trives i Danmark.

Spørger nogen om, hvorfor de oversøiske Lande da ikke selv oparbejder deres Produkter og sender os dem færdige, saa at Europa og dermed ogsaa Danmark vises tilbage til at bearbejde sine egne Naturprodukter, saa er dette Svar ikke vanskeligt at give. Al Industri beror nemlig først og sidst paa den 3die og vigtigste Faktor: Menneskene. Og dette desto mere, jo højere Industrien staar, jo mere den forgrenes, forfines og udvikles. Man har søgt ved kunstige Midler at fremme Industrien. Tænk paa Rusland med dets store Skatte af Kul, Mineralier o. s. v. Den russiske Industri er i Udvikling, men det gaar meget langsomt, trods høje Toldmure. Det er ikke længe siden, at man temmelig sikkert kunde regne, at enhver veldrevet russisk Fabrik var ledet af Vesteuropæere. Og endda vilde disse Fabriker i de fleste Tilfælde ikke have kunnet klare sig uden den høje Indførselstold. Fra mange Sider er man enig om, at der efter den russisk-japanske Krig er foregaaet et betydeligt Opsving i Rusland, men der skal endnu ske en mægtig Udvikling helt igennem det russiske Folk, forinden det i Industrien vil kunne kappes paa lige Fod med Vesteuropa.

Den moderne Industri kræver intellektuelle og moralske Værdier helt igennem. Det er rigtigt, at den ensidige Beskæftigelse kan være trættende og sløvende, men vi har her at gøre med et almindeligt Fænomen, som under vore Dages Arbejdsdeling gælder saa at sige Folk i alle Klasser og forøvrigt i høj Grad overdrives af Romanforfattere og Sociologer. Men det er en Misforstaaelse at tro, at en industriel Virksomhed trives med et Par intelligente Ledere og for Resten uciviliserede Arbejdere. Det er tværtimod kun muligt at skabe en levedygtig og fremadskridende Industri, hvor den i Industrien virkende Befolkning helt igennem er intelligent, flittig og paalidelig. Det gælder i allerhøjeste Grad Ledelsen, men iøvrigt paa alle Trin.

Og derfor kan Asien, Afrika eller Sydamerika ikke i en lang Fremtid bære en industriel Udvikling. Undtagelser er der maaske allerede - Japan - , og andre vil komme - Kina - , men det, som overhovedet gør det muligt for Japan og Kina at vinde med, er, at just disse Lande er gamle Kulturlande, omend forskellige fra Europa. Kun saa vidt og saa langt, som Befolkningens Intelligens, Oplysning og Moral rækker, vil de kunne tilkæmpe sig en Ligestilling. Men der vil sikkert gaa lang Tid, inden det store, store Flertal saaledes omdannes, at de distancerer Europa og Nordamerika Medmindre vi selv undergraver vor Stilling eller gaar tilbage i intellektuel og i moralsk Henseende.

Jeg siger udtrykkeligt intellektuel og moralsk. Jeg er fristet til at sige, at Tyngdepunktet ligger i det sidste. Ustandselig veksler Slægterne, og paa de nye Generationers personlige Værdi vil Fremgang - eller Tilbagegang - bero. Vi kan have Held til, at der opstaar Foregangsmænd imellem os, og vi kan gøre vort til, at de faar Vækstbetingelser. Men det vil i mange Tilfælde være afgørende, at denne Vækst kommer Danmark til Gode, at det bliver Udviklingen af dansk Erhvervsliv, som Arbejdet gøres for. Er der ikke i den opvoksende Slægt en levende Følelse af, at vi vil arbejde for Fædrelandet, laboremus pro patria, saa vil Resultaterne forflygtige sig, saa bliver det de store industrielle Gravitationscentre, som drager Kræfterne til sig og udnytter dem. Det gælder derfor ogsaa om, at vi vurderer vore egne rigtigt. Vi maa lære at forstaa, at f. Eks. en Kemiker, der paa Grund af nye Opdagelser giver Stødet til en nu levedygtig dansk Industri, fortjener en stor Tak og Ære, naar han hermed hjælper sit eget Land. Der sker ikke noget større Værditab, hvis vore Skuespillere, Sangerinder og Dansere søger Erhverv i Udlandet, tværtimod er det en Fordel, hvis de gør Landet Ære, men det er af afgørende Betydning, at vi beholder vore industrielle Foregangsmænd, vore dygtige tekniske Kræfter, de solide Haandværkere og de intelligente Arbejdere. Men dette Forhold til Fædrelandet er kun en enkelt Side af de etiske Værdier, som det kommer an paa. Hvad paalidelige, interesserede, pligtopfyldende og flittige Arbejdere, Mestre og Funktionærer betyder for Industrien, det hører til de Faktorer, som unddrager sig Statistiken, men som hører med for at forstaa Historien.

[...]

Jeg skal sammenfatte disse Bemærkninger om vor højeste tekniske Undervisning i Ønsket om, at den polytekniske Lærestalt vil formaa i stigende Grad at uddanne Ingeniører for den praktiske Industri, og jeg tager det i saa Henseende som et godt Varsel, at dens nye Direktør er Lærer i Teknologi.

Det, vi trænger til, er, at Studierne her til Lands i højere Grad rettes mod at løse Fremtidens økonomiske Opgaver. Københavns Universitet uddanner for mange Jurister, der leverer et saa stort Kontingent til den gølge Forretningsvirksomhed, til de politiske Kævlerier og til det literære Proletariat. Det vilde være bedre, om Københavns Universitet i Stedet for konservativt at fastholde de gamle Rammer havde vist noget større Ekspansionsevne og i Lighed med de nye engelske Universiteter gjort Teknik og Handelsvidenskab til Universitetsstudier.

Jeg tvivler ikke om, at vor Handels Rekrutering, der faktisk ikke er god nok, just lider under den ringere Anseelse, der knytter sig til Købmandens Stilling, og forsaavidt har en relativ Berettigelse, som vore unge Købmænd ikke lærer tilstrækkeligt og ikke er i Besiddelse af tilstrækkelig omfattende Almendannelse.

Spørges der nu om: Hvilke Industrier Danmark vil kunne udvikle, saa giver et Studium af den Industri, vi har, alt nogen Vejledning.

Størst er Gruppen, som omfatter Nærings- og Nydelsesmidler, naturligvis, fordi den er fremvokset af og støtter sig til Landets egne Produkter. Naar vi betænker den store Fremgang, vi i en Menneskealder har oplevet paa Landbrugets Omraade, har vi Lov til at tro, at Landbrugets yderligere Industrialisering kan give nu uanede Resultater. Men vi kan ikke indskrænke os hertil, men maa ogsaa tage andre Landes Raavarer i vor Industris Tjeneste. Det er saaledes en rigtig og klar Tanke, der ligger bag ved St. Thomas Planerne: at skabe Dampskibslinier paa Danmark for at føre Raastofferne hertil, lade dem oparbejde her og atter føre dem videre. Det er lettest at se, hvad der kan gøres, naar vi har Tilknytning i bestaaende Erhverv. Der hører større Held og Dygtighed til, som Tyskerne har gjort i den kemiske Industri og Elektrotekniken, at skabe store omfattende Nyindustrier alene paa Rasis af Naturvidenskabens nyeste Resultater.

Naar det gælder Tilknytning til Landbruget, ligger det mig nær at pege paa et Omraade, der hidtil er vist altfor ringe Foretagsomhed og virkelig Dygtighed: det er Tilvirkningen af Landbrugsmaskiner. Vi indfører store Mængder og udfører meget lidt. Rusland kunde optage uhyre Mængder fra os. Men der kræves, at det ikke blot er Kopier af, hvad Amerikanerne laver, vi maa gaa i Spidsen. Den, der skal gøre dette, maa paa én Gang være virkelig Landmand og virkelig Maskiningeniør, han maa kende Danmark og Rusland. Men vi kan med Rette henvise til andre Omraader, hvor Opgaverne laa langt fjernere og dog løstes.

Paa et saadant Omraade vilde det være af største Betydning at naa til Forstaaelse mellem Landbrug og Industri. Det gaar ikke an i Længden, at Landmændene betragter os Industrimænd som en Slags dem uvedkommende Udlændinge. Vi skal ikke forlange, at Landbruget skal bringe os Ofre, men de skal blot have Interesse for og støtte, hvad der er dansk.

Man har en Tid villet se vor Fremtid bedst betrygget ved Udvikling af dansk Kunstindustri. Der er paa dette Omraade af nogle faa Mænd taget et udmærket Initiativ, som har baaret fortrinlig frugt. Og hvad Udviklingen af den danske Kunstindustri betyder i kulturel Henseende, er meget betydeligt. Men Tallene i Tabellerne viser dog tydeligt, at det økonomiske Tyngdepunkt ikke ligger der og sikkert ogsaa i fremtiden maa søges andetsteds. Men selve den danske Kunstindustris Udvikling afgiver et glimrende Eksempel paa, hvad der kan opnaas, naar der er Begejstring for Opgaven, Tro paa dens Betydning og Evne til at løse den. Og af saadanne Opgaver ligger der utallige ventende paa sin Mand.

Men paa alle Omraader af Industrier gælder det: Slaa ind paa de nye Veje. Det er en daarlig økonomisk Politik, som begrænser sig til Efterligning og ser Opgaven i at tilegne sig en Del af den allerede skabte Virksomhed i Stedet for at skabe noget nyt. Den Virksomhed, der kun er bygget paa Misundelse, naar ikke at skabe et virkeligt Fremskridt. Dette gælder saaledes den fra visse Andelskredse udgaaende Bevægelse for at føre bestaaende industriel Virksomhed over paa Landmændenes Hænder. Paa dette Omraade vil danske Landmænd hverken høste Ære eller Fordel, fordi de ikke forstaar sig paa alt muligt paa én Gang. Naar Krybben er tom, bides Hestene. Lad os hellere se i Fællesskab at fylde Krybben, og dette naar vi bedst ved at undertrykke Misundelsen og tage de nye Opgaver op.

Intetsteds fremtræder Farer af denne Art tydeligere end paa Maskinindustriens Omraade. Vi har f. Eks. haft udmærkede Betingelser for at skabe en betydelig Motorindustri paa Baademotorernes Omraade. Men i Stedet for at give Raaderum for enkelte virkelige Foregangsmænd er de mange Efterlignere, der har taget Fabrikationen op efter Principet »billig und schlecht«, godt paa Veje til at spolere alle Chancerne. Og hvorfor? Fordi de gode Fabrikanter ikke søger

sig nye Opgaver, men flokkes om en enkelt, som de alle med Uforstand kaster sig over.

Hvis man hertil vil svare, at de gode Chancer er optagne, at der er lidet eller intet nyt, at vi ikke kan hamle op med de store Lande, vil jeg tillade mig at henvise til den her fremlagte Oversigt over vor nuværende Industri. En meget stor Del af denne skylder den sidste Menneskealder sin Tilblivelse. Bagefter forekommer det saa naturligt, at vi har en første Rangs Porcellænsindustri eller Dieselmotorfabrikation, men forud synes det halvvejs umuligt, at sligt kan udvikles her i Landet.

De nye Opgavers Antal er legio. De er ikke lette at løse, men hver lykkelig Løsning, hver ny Landvinding for dansk Industri, betyder øget Bevarelse af Fædrelandet og Hævdelse af den danske Nation. Hvormeget det betyder, det skulde disse Meddelelser forsøge at paavise, og det er mit Haab, at det herved er lykkedes mig at kaste noget Lys over det store Spørgsmaal:

Danmark som Industriland.

Kilde

danmarkshistorien.dk

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Foredrag

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/alex-foss-tale-danmark-som-industriland>